

MYNT KONTAKT

7

OKTOBER 1979

SVERIGE 7:50
NORGE 9:25
DANMARK 9:50
INKL. MOMS

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGENS TIDSKRIFT

Gustaf II Adolfs begravnings mynt

Sid 132

PG FAHNEHIELMS PORTRÄTT

Sid 135

EN ENGELSMAN I SVERIGE 1774

Sid 136

FÖRFALSKNINGAR!

Sid 140

FYND I VÄSTERÅS DOMKYRKA

Sid 144

SUOMALAISET LUKIJAMME VOIVAT KIRJOITTA MEILLE SUOMEKSI

Sid 143

AUKTION 20

*äger rum på Hotel Sheraton – Stockholm
13–14 oktober*

och omfattar 1 181 nr. svenska och utländska
mynt och sedlar. Auktionskatalogen är på 171
sidor och är rikt illustrerad och erhålls
enklast genom insättning av 25:– på pg 3003-1.

NYUTKOMMEN

Prisguide över "Sveriges Mynt 1818–1979 med
värderingspriser 1980". Pris 14:– exkl. porto.

Vi hälsar alla välkomna till våra

NYA LOKALER
KUNGSGATAN 28
(Norra Kungstornet, f.d. PK-banken)

B. AHLSTRÖM
MYNTHANDEL AB

Kungsgatan 28
Box 7662 103 94 STOCKHOLM
Tel. 08-101010, 140220.

MYNTKONTAKT

SVENSKA NUMISMATISKA
FÖRENINGENS TIDSKRIFT

Östermalmsgatan 81
114 50 Stockholm
Telefon 08-67 55 98
(måndag-fredag kl 10.00-13.00)

Myntkontakt:

Postgiro 42 30 50-4

Bankgiro 219-0502

Svenska Handelsbanken

Myntkontakt utkommer den 1 i
månaderna februari - maj och
september - december.

Prenumeration: helår 55:-

REDAKTION

*Huvudredaktör
och ansvarig utgivare:*

Frank Olrog

Telefon 08-26 14 57

Arkitektvägen 29

161 45 Bromma

Biträdande redaktörer:

Madeleine Greijer

Torbjörn Sundquist

Copyright:

Myntkontakt och respektive
författare, vilka ansvarar för
sakinnehållet i sina bidrag

ANNONSER

Bokning

Telefon 08-67 55 98, 756 86 62

Annonspriser exkl. moms:

2 sidor (mittuppslag)	2 000:-
2:a omslagssidan	1 200:-
omslaget 4:e sida	1 500:-
1/1 sida (157×220 mm)	1 000:-
2/3 sida (104×220 mm)	700:-
1/2 sida (157×108 mm)	525:-
1/3 sida (50×220 mm)	375:-
1/4 sida (76×108 mm)	290:-
1/6 sida (50×108 mm)	200:-
1/12 (50×52 mm)	110:-

Sista materialdag:

Den 5:e i månaden
före utgivning

Annonsmaterial:

Negativ eller positiv offsetfilm

Sändes till Ordfront

Fack. 104 32 Stockholm

*Annonsor som ej är förenliga
med SNF:s, FIDEM:s och
AINP:s etik
kommer att avböjas*

ISSN nr 0435-8245

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

HÖSTENS FÖRENINGSTRÄFFAR:

OKTOBER

Torsdag 11 kl 18.30 Antiksektionen. Pallas Athena och hennes attiska tetradrachmer. Torsten Bingley berättar och visar ljusbilder. Diskussion med representanter från Kgl Myntkabinettet. Lokal: SAF-huset, Södra Blasieholmshamnen 4 A, Stockholm.

Onsdag 24 kl 18.30 Medeltidssektionen. Lars O Lagerqvist kåserar om de svenska medeltidsmyntens halt och vikt. Lokal: Historiska Museernas lunchrum, Storg 41, Stockholm.

Fredag-lördag 26-27 kl 17.30 båda dagarna, höstauktion. Visning från kl 16.00. Lokal: Historiska Museernas hörsal, Storg 41, Stockholm.

Onsdag 31

kl 18.30 Föreningsmöte. Vi diskuterar och tittar på falska mynt. Medlemmar i förfalskningskommittén deltar. Lokal: Historiska Museernas lunchrum, Storg 41, Stockholm

NOVEMBER

Tisdag 6 kl 18.30 Föreningsmöte. Diskussion om kvalitetssättning på de senaste hundra årens svenska mynt under ledning av Rolf Alstertun och Yngve Almer. Lokal: Historiska Museernas lunchrum, Storg 41, Stockholm

Lördag 17 Antiksektionen. Tid och plats meddelas senare.

Onsdag 21 Bernadottesektionen. Tid och plats meddelas senare.

DECEMBER

Lördag 1 Medeltidssektionen. Tid och plats meddelas senare.

Onsdag 12 Föreningsmöte.

Måndag 17 Antiksektionen.

Ny samlarförening bildad!

Svenska Föreningen för Historiska Värdepapper har bildats i dagarna.

Föreningen skall stödja och främja samlandet av äldre värdepapper.

Intresset för äldre värdepapper har ökat kraftigt under senare år såväl i Sverige som framförallt utomlands. Detta beror för Sveriges del icke minst på Värdepapperscentralens (VPC) tillkomst som medför en likriktning av aktiebrev vilken gör att alla gamla vackra aktiebrev så småningom kommer att försvinna om inte någon ser till att det blir intressant att samla dem.

Föreningens interimsstyrelse består av åtta personer med civilingenjör Kurt M. Holm, Lidingsö, som ordförande. Övriga styrelseledamöter är: Ernst-Olov Melin, Åkersberga, Ernst Nathorst-Böös, Stockholm, Bo Niklasson, Eskilstuna, Stig Nordvall, Huddinge

(sekreterare), Per-Erik Ohlsson, Bromma, Tage Renander, Helsingborg och Henry Winterman, Skärholmen (v ordf).

Första föreningssammanträdet äger rum torsdagen den 4 oktober kl 19.00 på Kungl Myntkabinettet, Storgatan 41.

Föreningen avser att hålla auktioner på gamla aktiebrev och andra gamla värdepapper. Den första beräknas äga rum våren 1980. I samband med utländska auktioner är det meningen att föreningen skall arrangera gruppresor för medlemmarna. I planerna ingår också utgivning av ett medlemsblad med ett första nummer redan i höst.

Medlemskap i föreningen kostar 60 kr. Föreningens adress är: SFHV, Box 162 46, 103 25 Stockholm. Postgiro: 43 89 175-5, bankgiro: 7095110.

G1/S1 H-d 180

G3 H-d 181

G4/S4 H-d 182

G5/S5 H-d 183

GUSTAV II ADOLFS BEGRAVNINGSMYNT

av Bengt Hemmingsson

Seden att vid högtidligheter inom kungahuset – kröningar, födslar, begravningar – utdela eller utkasta mynt sträckte sig ända tillbaka till början av 1500-talet. Sten Sture d.y:s stor- och tjockmynt, daterade 1512, är förmodligen präglade till riksföreståndarevalet samma år. Gustav Vasas gyllen 1523 och hel och halv gyllen 1528 (samt guldavslag) hör säkerligen ihop med kungavalet respektive kröningen.¹ Nyligen har vidare en prägling, uppenbarligen till halv marks vikt och halt, identifierats såsom ett kastmynt till Erik XIV:s kröning 1561.² "Tronskiftesmynten" utan årtal och med Erik XIV:s respektive Gustav Vasas porträtt, slagna till dubbel och enkel dalers vikt, hör möjligen också samman med kröningen. Ett motsvarande mynt finns även bland Johan III:s präglingar; Johans porträtt på åtsidan, Eriks på frånsidan. Även detta mynt finns representerat i såväl enkel som dubbel dalers vikt.³

Från och med Karl IX:s kröning blir det tradition att vid de kungliga högtidligheterna prägla mynt eller medaljer – oftast utkastade bland åskådarna – som i sina bildframställningar klart och tveklöst fram-

häver sambandet med respektive händelser. Till Karl IX:s kröning präglades sålunda en serie guld- och silvermynt (16 mark; 1/2 och 1/8 riksdaler) med konungens lagerkrönta bröstbild på åtsidan samt en personifikation av Tapperheten på frånsidan. Vid Gustav II Adolfs och drottning Maria Eleonoras kröningar 1617 och 1620 präglades liknande myntserier. 1617 års serie består av 5 dukater samt 16 mark i guld, 1, 1/2, 1/4 samt 1/8 riksdaler i silver. Åtsidan visar konungens lagerkrönta bröstbild, frånsidan en nejlika, vilken skjuter sin blomstängel genom en strålkrona. Maria Eleonoras kröningsserie 1620 består av 16 mark i guld, 1, 1/2, 1/4 samt 1/8 riksdaler i silver. Åtsidan består här endast av en text, medan frånsidan visar en ur ett moln sträckt hand, vilken håller en krona.⁴

Vi har sedan en märklig lucka i kastpenningserien; hittills har vi ej med säkerhet lyckats identifiera några präglingar som kan ha ett samband med Gustav II Adolfs begravning 1634. Det finns dock skriftliga belägg för att "skådepenningar" till begravningen verkligen har präglats. I katalogen över

Bernhard Olofssons samling (1946) har T. G. Appelgren publicerat ett utdrag ur mynträkskaperna för april 1634:

"Hans Weyller Debet: An Bergsilver 2404 D 10 öre vor 200 mk 5 3/4 Lot Sahlberger Bergsilver. So er zu sich genomen hat, umb die Schawpfennighe zu dem kön: Begräbnis dauon machen zu lassen die mark zu 8 RD: 2404 D 10 öre." Appelgren nämner vidare att en liknande anteckning finns under maj 1634 (begravningen hölls den 22 juni i Ridderholmskyrkan i Stockholm). Appelgren ville emellertid identifiera dessa "Schawpfennighe" med en serie 4- 3- och 2-rikdalar med årtalen 1632–33.⁵ Han framförde även bärkraftiga argument ifråga om bildval och stil för att mynten verkligen skulle ha präglats i Sverige. Är det då riktigt att de präglats till begravningen? I B. Ahlström Mynthandel ABs lagerkatalog 39 katalogiserade under-tecknad ett mynt i denna serie såsom begravningsmynt samt citerade Appelgren. I katalogen över femte delförsäljningen av Gunnar Ekströms samling (B. Ahlström Mynthandel ABs auktion 18) finns ytterligare ett av dessa mynt upptaget tillsammans med ett utförligare citat ur den Olofssonska katalogen. Vid närmare granskning finns det dock mycket som talar emot Appelgrens teori om att det verkligen skulle röra sig om en serie begravningsmynt. Mynten har årtalen 1632 och 1633 på frånsidan; det skulle knappast finnas någon an-

G8 H-d 185

S2 H-d 180a

S6 H-d 184

ledning att postdatera dem. Ap-pelgren skriver att "mynten har år-talet 1633, emedan de skulle som praktmynt ha utgivits det året, då konungens begravning var ämnad att äga rum. Men av känd orsak uppskjöts begravningen till 1634, och då präglades mynten med de året förut gjorda stamparna". Appelgren glömmar uppenbarligen här bort mynten med året 1632; därmed förefaller hans argument på den punkten sakna grund. Vidare präglades under Gustav II Adolfs regering en ganska omfattande praktmyntserie i både guld och silver, som ej kan förknippas med någon eller några speciella händelser, utan snarare var avsedda för den nyfödda stormaktens växande representation.⁶ Det finns knappast någon anledning att betvivla att 1632-33 års serie hör till denna kategori präglingar. Vad som ytterligare talar emot att det skulle röra sig om begravningsmynt är den fullständiga avsaknaden av text eller bildframställning som hyllar konungen såsom *avliden*; som nämnts tidigare framgår klart av alla kastpenningars motivval sedan 1607 till vilken händelse de är präglade. Det förefaller också helt osannolikt att mynt av så hög valör (4, 3 och 2 riksdaler) skulle ha delats (eller kastats) ut vid begravningen. Så hög valör i silver som 1 riksdaler förekommer visserligen i de tidiga serierna, men den i särklass vanligast förekommande är 1/8 riksdaler.

Om vi således har avfört denna

grupp av präglingar såsom kandidater till Gustav II Adolfs begravningsmynt, vilka skall vi då fylla luckan med? Det finns en grupp mynt som vid det här laget har attribuerats till ett flertal olika myntorter, men som har ett tveklöst stilistiskt samband med de ovan nämnda praktmynten 1632-33, liksom med den reguljära riksdalermyntningen från dessa år. Åtsidan visar konungens bröstbild, nästan framvänd, frånsidan har inskriften STANS ACIE PUGNANS VINCENS MORIENSQUE TRIUMPHAT 1632.6.NOV (varierande). Serien har sedan gammalt förts till Nürnberg, vilket förefaller vara oriktigt.⁷ N. L. Rasmusson menade istället att även denna grupp skulle kunna vara präglad (i Pommern?) i samband med konungens likfärd. Det är denna teori som framskymtar när vi i katalogen över den Svenssonska auktionen 1966 återfinner två ex under "Stettin?" (nr 286-87). I och med att ett av de nedan beskrivna mynten bär året 1634 förefaller även denna teori vara mindre sannolik.

Serien ifråga består av följande präglingar:

Typ:

Åtsida: Konungens nästan framvända bröstbild i harnesk samt med fältbindel.

Frånsida: Inskrift inom fyrkantig ram med ett vinglikt ornament på vardera sidan; upptill och ned-

till ett bevingat änglahuvud eller ornament.

Guldmynt (G)

G 1.

Åtsida: GUSTAVUS ADOLPH, MAGN:D:G:SUECOR REX.AUGUST, etc. Inskriften löper runt bilden.

Frånsida: STANS ACIE, / PUGNANS, / VINCENS, / MORIENSQ: / TRIUMPHAT. / 1632.6.NOVE:

Hildebrand 180; följande ex nämns: KMK (2 dukater) Riksbanden (8 dukater), Uppsala (2 dukater), Wien (okänd vikt). Dessutom Antell 860 (3 dukater) och Svensson 1970 nr 424 (2 dukater).

G 3.

Åtsida: GUSTAVUS ADOLPH, MAGN. D:G: SUECOR REX.AUGUST, etc. Inskriften löper runt bilden.

Frånsida: STANS ACIE, / PUGNANS, / VINCENS, / MORIENSQ: / TRIUMPHAT. / 1632.6.NOVE:

Hildebrand 181; följande ex nämns: KMK (2 ex), Riksbanken, Gotha. Dessutom Antell 871 och B. Ahlström auktion 10 nr 93. Samtliga präglade till 1 dukats vikt.

G 4.

Åtsida: GUSTAVUS. ADOL: D:G:REX. SUEC: etc. (en krona); innanför: MAGNUS AUGUSTUS. Inskriften bryts av bilden.

Frånsida: STANS ACIE, / PUGNANS, / VINCENS, / MORIENSQUE / TRIUMPHAT. / 1632.6.NOVE:

Hildebrand 182; följande ex nämns: KMK, Uppsala (2 dukater). Dessutom Antell 863 och Bruun 954 (2 dukater).

G 5.

Åtsida: GUSTAVUS.ADOL:D:
G REX.SUEC:etc. Inskriften bryts av bilden.

Frånsida: STANS ACIE, /
PUGNANS, / VIN-
CENS, / MO-
RIESQUE / TRI-
UMPHAT. /
1632.6.NOVEB

Hildebrand 183; följande ex nämns:
Gotha (3 dukater). Dessutom
Bruun 955 (2 dukater).

G 8.

Åtsida: GUSTAVUS.ADOL:
SVE.REX. Inskriften
bryts av bilden; under
denna: 1634

Frånsida: STANS ACIE / PUG-
NANS / VINCENS. /
MORIESQUE / TRI-
UMPHAT / 6:NO-
VE:1632

Hildebrand 185; följande ex nämns:
KMK, Riksbanken, Bonde, Olden-
burg 962. Dessutom Antell 872 och
B. Ahlström auktion 14 nr 345.
Samtliga präglade till 1 dukats vikt.

Silvermynt (S)

S 1.

Samma stamplar som G 1.

Hildebrand 180; följande ex nämns:
Bonde (1/2 riksdaler).

S 2.

Åtsida: GUSTAVUS
ADOLPH,
MAGN:D:G:SUECOR
REX.AUGUST,etc.
Inskriften löper runt
bilden.

Frånsida: STANS ACIE, /
PUGNANS, / VIN-
CENS, / MORIENSQ:
/ TRIUMPHAT. /
1632.6.NOV:

Hildebrand 180a; Bruun 966; Antell
874-75, 78. Präglade till 1/2 och 1/4
riksdalers vikt (den sistnämnda
sällsynt).

S 4.

Samma stamplar som G 4.

Hildebrand 182; följande ex nämns:

Bonde (1/4 riksdaler).

S 5.

Samma stamplar som G 5.

Hildebrand 183; Bruun 967-68; An-
tall 876-77, 79. Präglade till 1/2 och
1/4 riksdalers vikt.

S 6.

Åtsida: GUSTAVUS.ADOL:
D:G:SVE. REX.
Inskriften bryts av bil-
den.

Frånsida: STANS ACIE / PUG-
NANS / VINCENS /
MORIESQUE / TRI-
UMPHAT / 6.NOVE:
1632

Hildebrand 184; Antell 880-81.
Präglade till 1/4 riksdalers vikt.

S 7.

Åtsida: GUSTAVUS. ADOL:
D:G: SVE. REX In-
skriften bryts av bil-
den.

Frånsida: STANS ACIE / PUG-
NANS:/ VINCENS: /
TRIUMPHAT. /
6.NOVE: 1632

Hildebrand 184a; Bruun 969. Präg-
lade till 1/4 riksdalers vikt.

Samtliga guldmynt är ytterst säll-
synta, såsom framgår av uppställ-
ningen ovan. De nominaler som
utmyntats i guld synes vara 8, 3, 2
och 1 dukat. Silvermynten är betyd-
ligt vanligare, med undantag för de
sällsynta varianterna S 1 och S 4,
där stamplarna i huvudsak synes ha
använts för guldmyntpräglning. I sil-
ver förekommer nominalerna 1/2
och 1/4 riksdaler. Valet av valörer
för silvermyntningen stämmer gan-
ska väl överens med kröningsser-
ierna 1607, 1617 och 1620, liksom
myntets format. Inom guldserien
hade myntningen i markvalörer
upphört sedan några år; den sista är
10-marken 1626. Utmyntning i du-
katvalörer förekommer dock
mycket sparsamt kring denna tid;
det rör sig dessutom - förutom de
ovan beskrivna dukaterna - uteslu-
tande om praktmynt till vikter mot-
svarande 5 till 12 dukater. En regul-
jär dukatmyntning började först
under Karl X Gustavs första rege-
ringsår, 1654.

Hela den myntserie som beskri-
vits ovan är odaterad, med ett un-
dantag; nr 8 är på åtsidan försedd
med årtalet 1634, begravningsåret,
vilket är ytterligare ett tecken på att
vi här verkligen har att göra med
Gustav II Adolfs "försvunna" be-
gravningsmynt.

Noter:

1. B. Hemmingsson: Sten Sture
d y:s stormynt 1512 (Myntkon-
takt 3/1977 samt B. Ahlström
auktion 14, s 16-18); 1528 års
stormynt (Skand Numismatik
2/1976).
2. L.-I. Jönsson & L.O. Lagerqvist:
Erik XIV:s mynt med "Göte-
borgsmotiv" (Göteborg 1975).
Det är f n känt i tre exemplar,
varav ett i privat ägo.
3. B. Ahlström, Y. Almer &
B. Hemmingsson: Sveriges
mynt 1521-1977 (Stockholm
1976) s 34, 46. Sedan detta verk
skrevs har Johans unika endaler
med dubbelporträtt - i Uppsala -
kommit till förf:s kännedom.
4. L. Jansson & B. Hemmingsson:
Svenska kast- och minnesmynt
1607-1818 (Stockholm 1975).
5. Sveriges mynt, a.a., s 84-85.
6. Sveriges mynt, a.a., s 81-90.
7. Jfr N.L. Rasmusson: Svenska
besittningsmynt (Stockholm
1959) s 55. Den enda "svenska"
myntningen i staden består av
dukater och riksdalar, präglade
1632 på myntmästaren Hans
Christian Lauers initiativ.

Övriga referenser:

B. E. Hildebrand: Sveriges och
svenska konungahusets minnes-
penningar, praktmynt och belö-
ningsmedaljer, del I (Stockholm
1874).
Sammlung L. E. Bruun, Kopenha-
gen. Auktion A. Hess Nachfolger,
Frankfurt/M (1914).
L.O.Th. Tudeer: Förteckning öfver
Antellska myntsamlingens i Hel-
singfors svenska mynt, del III (Hel-
singfors 1936).

Rapporter från FIDEMs XVIII
kongress i Lissabon den 2-7 sep-
tember 1979 och Den nionde inter-
nationella numismatiska kongres-
sen i Bern den 10-15 september
1979 kommer att införas i MYNT-
KONTAKTS novembernummer.

DET ENDA KÄNDA PORTRÄTTET AV PER GEORG FAHNEHIELM

I Svenskt Biografiskt Lexikon, bd 15, s. 74, förekommer ett porträtt – det enda kända – av vice presidenten Per Georg Fahnehjelm (1735–1816), illustrerande Bengt Hildebrands artikel om densamme. Porträttet är inte av det vanliga slaget och har dessutom numismatisk anknytning – det rör sig om en silhuett, tecknad på vitstämpeln till en anvisning å 16 skillingar specie 1790, utgiven av generalkrigskommissariatet i Finland och under-tecknad av P. G. Fahnehjelm, då kammarrevisionsråd. Dessa fältkassapolletter, s.k. fahnehjelmare (se om dessa en artikel av Tuukka Talvio och Torgny Lindgren i MYNTKONTAKT 1978/1, s. 9 ff.) råkade senare i vanrykte genom de av greve Adolf Fredrik Munck utsläppta förfalskningarna.

Den sedel som bär Fahnehjelms porträtt (i privat ägo), har tillhört generalfältygmästaren Carl Gottfrid Helvig (1765–1844), som tecknat silhuetten. I en bevarad handskrift från mitten av 1800-talet berättar P. G. Fahnehjelms son, majoren Anton Ludvig Fahnehjelm (1807–1875) om hur porträttet kom till:

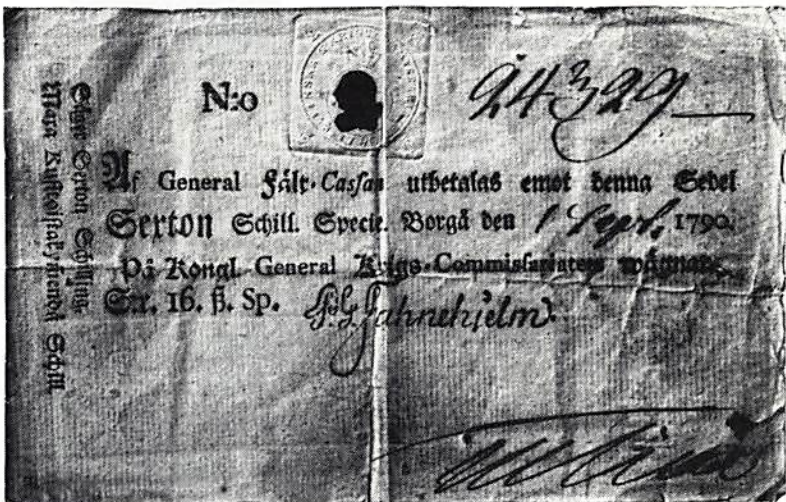
”När jag 1840 var i Berlin ansåg jag skyldigheten fordra, det jag, såsom svensk Officer, uppaktade f.d. General Fält Tygmästaren Helvig, som bodde i Berlin. Då jag kom upp till Honom, frågade han mig: huru nära jag var slägt med v. Presidenten Fahnehjelm; hvarpå jag upplyste: att det var min fader. Då berättade Helvig följande: 'Under kriget 1788 var jag Underofficer; wi anställde engång en reträtt för Ryssarne, då jag fastnade och nedskjönk ända till bröstet i ett kärr. Fienden sköt wäl på mig några skott, men de ansågo mig för rästen ej hafva mycket qvar att lefva, så de gingo mig förbi, utan att bewärdiga mig med någon vidare uppmärksamhet. Om natten arbetade jag mig sedan ur träsket, och kom tillbaka till Swenska arméen, med alledeles förstörda kläder. I detta tillstånd mötte mig då Fahnehjelm,

och underrättad om detta, gaf han mig, som ej till honom hade de allra ringaste relationer, peningar till en ny uniform. Dessa penningar lemnades så oegennyttigt, och

har jag förvarat denna sedel, på hvilken jag tecknat hans bild.'

Den 1 September 1840 kom Helvig personligen till mig och lemnade mig sedeln då den jemt war ett halft århundrade gammal, på det jag nu skulle förvara denna sedel, såsom ett minne, så wäl av *min far* som *Helvig*; och har denna sedel sedan utgjort min dyraste klenod."

Carl Gottfrid Helvig var en framtående svensk fortifikationsofficer och artillerist som konstruerade nya kanoner och nådde generalite-

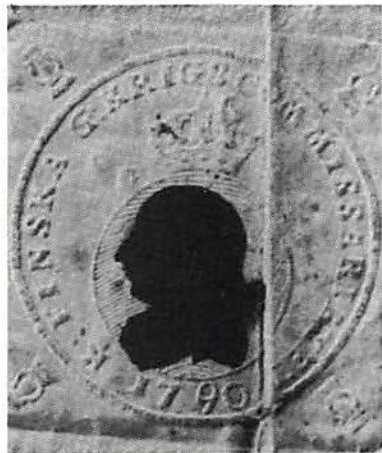
Fältkassapollett å 16 skillingar specie med Per Georg Fahnehjelms bild på vitstämpeln. Privat ägo. Foto (liksom följande): Nils Lagergren, ATA.

kommo mig, i min dåvarande ställning, så wäl till pass, att jag en annan gång ej skulle satt det wärde på flera tusende Rdr, som nu på denna lilla summa. Ur tillfälle att wisa honom min tacksamhet, så har det varit mig kärt, att åtminstone ega ett minne efter honom, och därför

tet i början av 1800-talet och blev generalfältygmästare 1807; adelskap fick han samma år. Han drog emellertid inte jämt med vissa kolleger, främst Cardell, och knappast heller med kronprins Karl Johan. 1815 tog han avsked ur svensk tjänst – redan dessförinnan hade han flyttat till Tyskland – och blev 1816 preussisk officer. 1826 fick han generallöjtnants avsked. En hittills okänd, ensidig och gjuten medalj över Helvig (jag hoppas kunna återkomma till den) av den framstående tyske medaljkonstnären L. Posch såldes våren 1976 på Svenska Numismatiska Föreningens auktion och förvärvades av Kungl. Myntkabinettet.

Man kan möjligen anmärka, att berättelsen ger sken av att Helvig tecknade Fahnehjelms bild på just en av de sedlar han fått av denne: detta är emellertid omöjligt, då fältkassapolletterna utgavs först år 1790. Den här avbildade fältkassapolletten bär också detta årtal.

Lars O. Lagerqvist.

Detalj av fältkassapolletten: Vitstämpeln med Fahnehjelms silhuett.

EN ENGELSMAN I SVERIGE 1774

En ung engelsman vid namn Nathaniel Wraxall gjorde 1774 en resa genom norra Europa och besökte därunder Sverige och Finland. En skildring av resan utgavs i London 1775. Samma år utkom också en andra, "corrected" upplaga av skildringen, *A Tour through some of the Northern Parts of Europe, particularly Copenhagen, Stockholm, and Petersburg. In a Series of Letters*. De avsnitt av Wraxalls resebeskrivning, som skildrar besöket i Sverige och Finland utgavs 1963 i översättning till svenska av Thure Nyman under titeln *En tur till Stockholm 1774* (Bokvännens bibliotek 65. Sthlm 1963). Denna utgåva tycks inte ha blivit beaktad av svenska numismatiker, trots att

skildringen innehåller flera intressanta numismatiska notiser. Översättningen av dessa notiser är i några fall inte helt korrekt. (Översätt-

vilket vi givetvis också gör i följande granskning.)

Det heter sålunda i översättningen s. 22: "Bönderna är hövliga och ödmjuka till underdånighet, tack samma för minsta slant". Under 1700-talet betecknade ordet slant ett konkret mynt, nämligen ett

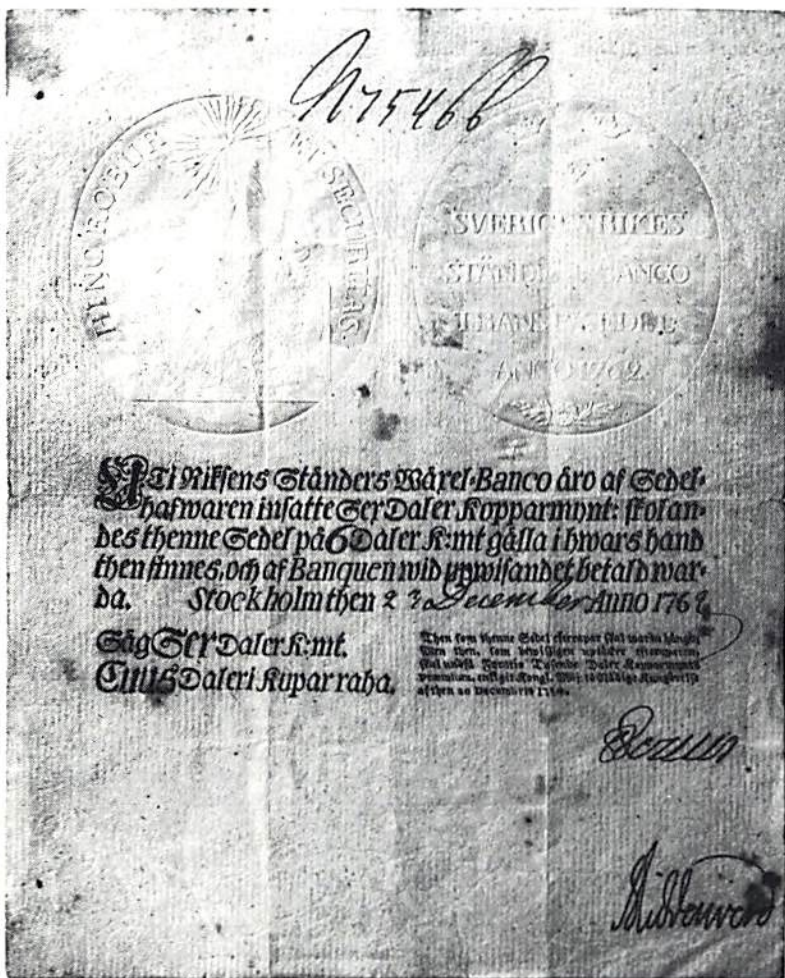
Ill. 1. 1 öre silvermynt, "slant".

ningen följer den andra, rättade upplagan av Wraxalls skildring,

mynt av koppar med den i prägeln angivna valören 1 öre silvermynt. I kulturhistoriska skildringar, som avser förhållanden för 200 år sedan, bör ordet slant därför begagnas med en viss försiktighet. I översättningen användes uttrycket "minsta slant" på modernt sätt i allmän betydelse, rent abstrakt. Men originalet p. 88 har "grateful for the third part of a halfpenny"; med denna exakta bestämning måste Wraxall ha avsett ett konkret mynt: "tacksamma även när man ger dem ett mynt som motsvarar tredjedelen av en halfpenny". Därmed avsåg Wraxall, som vi skall se, 1 öre kopparmynt.

På s. 23 i översättningen står det: "Jag fördelade mina skillingar mera i proportion till deras [kvinnornas] skönhet än till deras ålder, krämpor eller fattigdom". I Sverige präglades 1774 ännu inte några skillingar. Wraxall kan inte ha menat engelska shillings, ty originalet p. 88 har: "I distributed my schellings". Den främmande (holländska) stavningen schellings tyder på att Wraxall använt uttrycket helt allmänt och sålunda menat: "Jag delade ut mina småmynt".

Enligt översättningen s. 27 skriver Wraxall: "Hur stora kvantiteter ädla metaller de än må ha i huvudstaden i detta kungarrike, har jag inte sett minsta lilla slant av vare sig guld eller silver under min långa resa". Originalet p. 95 har: "Whatever quantity of precious metals they have in the metropolis of this kingdom, I have not yet seen one bit, however small, either of gold or

Ill. 2. Sedel å 6 daler kopparmynt, "plåtsedel" (se MYNTKONTAKT 1977 nr 9, s. 4 ff).

silver, in my long journey". Visserligen begagnas bit ibland i betydelsen "ett litet mynt" (ehuru väl då vanligtvis tillsammans med en myntvalör, t ex threepenny bit), men sannolikt står *bit* här i sin egentliga betydelse "en liten smula" – a small piece of any thing, som Dr Johnson säger. Wraxall menar säkert, att han ute i landet över huvud taget inte sett minsta smula av ädla metaller, vare sig guld eller silver. Vad skulle "minsta lilla slant" av guld vara?

På s. 28 i översättningen heter det helt oriktigt: "Sedlar finns på så små belopp som en riksdaler". Den lägsta svenska sedelvalören var vid denna tid 6 daler kopparmynt. I originalet p. 96 heter det: "Their bank-notes are as low as one shilling and six-pence". Enligt Wraxall motsvarade nämligen 1 daler kopparmynt 3 pence; 6 daler kopparmynt motsvarade sålunda 18 pence eller 1s. 6d. Wraxall fortsätter: "It is often not a little diverting, when I tender them one of fifty copper dollars, which is adequate to 12s. 6d. English, to see them bring both their hands full of copper coins; nor

can they convert it into current money by any other means"; det blir i översättningen s. 28: "Det är ofta rätt lustigt att se folk, när jag räcker dem en sedel på femtio koppar-daler, vilket är likvärdigt med 12s. 6d., komma med bägge händerna fulla av kopparmynt. De kan inte växla den i reda pengar på annat sätt".

Wraxall är intresserad av de svenska mynttecknen från åren 1715–1719, "Karl XII:s nödmynt". Han berättar enligt översättningen s. 28, att Karl XII "tvingade sina undersåtar att lämna ifrån sig allt silver de ägde, och i dess ställe gav han dem kopparslantar, som han befalldes skulle gälla för silverdaler överallt i hans rike till ett värde av nio pence per styck". Originalet p. 97 har "small copper pieces, which he ordered to pass as silver dollars, value nine-pence each". Den korrekta översättningen av detta är: "små kopparmynt, som han gav en tvångskurs av 1 daler silvermynt, motsvarande 9 pence".

Enligt kungl. förordning den 18 februari 1724 skulle alla mynttecken därefter gälla för 1 öre koppar-

mynt. Det fanns vid den tidpunkten många miljoner mynttecken ute ibland de i allmänna rörelsen i Sverige cirkulerande mynten. Det är därför inte att undra på att Wraxall ännu femtio år därefter kan berätta p. 98: "Numbers of these coins yet remain, though their imaginary value exists no longer, and they are reduced to their intrinsic worth, which is somewhat less than a farthing, three of them constituting a halfpenny"; detta översattes s. 29 mycket vagt med: "Många av dessa mynt finns alltjämt kvar, ehuru deras imaginära valör inte längre gäller utan de reducerats till sitt inneboende värde, som är något mindre än en farthing, så att tre sådana mynt motsvarar en half-penny". Vad Wraxall vill säga är, att en mängd mynttecken alltjämt cirkulerade som betalningsmedel men gällde såsom 1 öre kopparmynt.

Mynttecknen fascinerade för övrigt Wraxall så, att han skaffade sig en liten samling av dem. "Jag har sparat flera stycken, eftersom jag finner dem högst kuriösa, och tvivlar inte på att de om något hundrat år kommer att köpas till högt

SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING

är en sedan ett par år etablerad sammanslutning av mynthandlare, hitintills 21 företag i nio olika städer i landet. Föreningen är ensam i sitt slag i Sverige. Samtliga är medlemmar i Svenska Numismatiska Föreningen och har skrivit under uppropet mot myntförfalskningar. – Genom samarbete med de övriga medlemmarna vill varje mynthandlare förbättra och utöka sina tjänster.

De nuvarande medlemmarna är:

B. Ahlström Mynthandel AB
Kungsgatan 28, Box 7662
103 94 Sthlm 7, tel. 08-10 10 10

Amneklovs Mynthandel
Skolgatan 20, 602 25 Norrköping
tel 011-10 29 50

Yngve Almer Mynthandel
Storgatan 49, Box 2068
700 02 Örebro, tel. 019-13 50 61

Flodbergs Mynthandel
Stora Nygatan 17, 211 37 Malmö
tel. 040-12 99 30

Handelsbolaget Mynt och Medaljer
Sveavägen 96, Fack, 104 32 Sthlm 19
tel. 08-34 34 23

Hirsch Mynthandel AB
Malmkillnadsgatan 29
111 57 Sthlm, tel. 08-11 05 56

Karlskrona Mynthandel
Hantverkaregatan 11
371 00 Karlskrona, tel. 0455-813 75

Malmö Mynthandel AB
Kalendegatan 9, 211 35 Malmö
tel. 040-11 65 44

Mattssons Mynthandel
Kungsängsgatan 21 B
753 22 Uppsala, tel. 018-13 05 54

Norrälje Mynthandel
Tullportsgatan 13, Box 4
761 00 Norrälje, tel 0176-168 26

Nordisk Varutjänst Nova
Södra Strandgatan 3, Box 40
701 02 Örebro, tel. 019-12 05 11

Myntaffären Numis
Vallgatan 1, Box 2332
403 15 Göteborg, tel 031-13 33 45

Svea Mynt & Frimärkshandel AB
Stureplan 4, Box 5358
102 46 Stockholm, tel. 08-10 03 85/95

Ulf Nordlinds Mynthandel
Nybrogatan 36, Box 5132
102 43 Sthlm, tel. 08-62 62 61

J. Pedersen Mynthandel
Skolgatan 24, 502 31 Borås
tel. 033-11 24 96

Peo Mynthandel AB
Drottninggatan 29, Box 16 245
103 25 Sthlm, tel. 08-21 12 10

Strandbergs Mynthandel AB
Arsenalsgatan 8, 111 47 Sthlm
tel 08/20 81 20, 20 51 10

Ticalen Mynthandel
Stureplatsen 3, 411 39 Göteborg
tel. 031-20 81 11

R. Uppgrens Mynthandel
Renstiernas Gata 29, Box 11 080
100 61 Sthlm, tel. 08-44 82 81

I. Wallin Myntgalleri AB
Stora Nygatan 14, 111 27 Sthlm
tel. 08-20 27 51

Håkan Westerlund Mynthandel
Wasagatan 42, 111 20 Sthlm
tel. 08-11 08 07

SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING

Box 5132, S-102 43 Stockholm

pris av myntsamlare och antikhandlare", heter det i översättningen s. 29, medan originalet p. 98 har: "I have collected several, as I cannot but esteem them very curious, and have no doubt, that in another century, they will be purchased by Medallists and Antiquarians at a great price". Som vi vet gissade Wraxall rätt beträffande eftervärldens intresse för mynttecknen.

I Stockholm fick Wraxall en dålig bostad. Det heter i översättningen s. 31: "Fastän jag betalar en och en halv dukat eller 14 shilling i veckan, har jag knappast någonsin bott så tarvligt i någon stad i Europa" och i originalet p. 101: "Though I pay a ducat and a half, or 14s. a week, I was scarce ever så indifferently lodged in any city of Europe". Det skulle vara mycket intressant att veta, om Wraxall betalade 1 1/2 dukat i klingande guldmunt, d v s en heldukat och en halvdukat, eller om beloppet räknades om i mera vanliga betalningsmedel.

Wraxall berättar om svenskarnas glädje över att de med Gustav III hade fått en kung, som var född i landet och som talade landets språk; i det sammanhanget säger han något besynnerligt: enligt översättningen s. 44 "Man har efter min ankomst hit visat mig flera silvermedaljer, som slagits för att hugfästa denna lyckliga era och på vilkas baksida man finner denna inskription: - *Fäderneslandet*. Det betyder 'det land där jag är född'" och i originalet p. 122 "I have been shewn, since my arrival here, several silver medals struck to commemorate this happy æra, on the reverse of which is this inscription - *Fadern's land et*, 'It is my native

land". Det finns över huvud taget inga medaljer med fransidesinskriften *Fäderneslandet*. Däremot förekommer detta ord, Gustav III:s korta men innehållsmättade valspråk, på de två silvermyntsvalörer, som hunnit präglas vid tiden för Wraxalls besök i Sverige, nämligen riksdaler och 1/6-riksdaler. Det måste sålunda ha varit silvermynt, inte silvermedaljer, som Wraxalls bekanta visat för honom. Gustav III:s silvermynt har inte någon medaljkaraktär och Wraxalls misstag är därför svårförståeligt.

Då Wraxall besökte Sverige, hade vårt land ett oinlösligt sedelmynt, men i många år hade frågan om sedlarnas realisation stått på tapeten. Det ansågs länge, att det skulle vara både möjligt och nödvändigt att inlösa sedlarna med klingande mynt till pari, till sedlarnas nominella belopp. Så småningom vann den meningen större utbredning, att sedlarnas realisationsvärde borde fastställas i anslutning till deras faktiska kursvärde. Det tycks vara den förstnämnda åsikten, som Wraxall hört talas om. Han beskriver i originalet p. 130 realisationsplanen på följande sätt: "This plan is to call in at once all the paper credit now in circulation, and to pay the whole of it's amount in specie, from the treasury". I översättningen s. 50 sägs det dunkelt: "Planen går ut på att lösa in alla de papperspengar som nu cirkulerar och att betala alltsammans med beloppet in specie ur statskassan".

Gruvarbetarna i Dannemora fick inte stor ersättning för sitt hårda arbete. "Deras lön är bara en koppardaler eller 3 engelska pence om

dagen", berättar Wraxall enligt översättningen s. 67; originalet p. 152 har: "Their pay is only a copper dollar, or 3d. English, a day". Uttrycken "en koppardaler" och "en silverdaler" är mekaniska och vilseledande översättningar av Wraxalls uttryck a copper dollar, a silver dollar; den korrekta översättningen är "1 daler kopparmynt", "1 daler silvermynt"; båda dessa namn betecknade räkneenheter, inte präglade mynt. Uttrycket "en koppardaler" kan komma en läsare att tro, att gruvarbetarna för en dags slit fick ett stort mynt av koppar, kanske ett kopparplåtmynt.

I Uppsala fick Wraxall träffa Linné. Den världsberömda botanisten gick klädd i en enkel blå klädesrock och stövlar, men "i hans knapphål hängde det vita korset av Nordstjärneorden", står det i översättningen s. 78 - en knagglig översättning av vad Wraxall i originalet p. 166 kallar "the white cross of the order of the polar star"; "Nordstjärneordens vitemaljerade riddarkors" skulle ha varit den korrekta översättningen.

Torgny Lindgren

Ill. 3. Riksdaler 1774 med Gustav III:s valspråk *FÄDERNESLANDET*.

**Kungl Myntkabinettet,
Statens museum för
mynt-, medalj- och
penninghistoria**

Narvavägen 13-17, 2 tr
Stockholm

(Buss nr 42, 44 och 69
till Historiska museerna,
tunnelbana till Karlaplan)

Ny tillfällig
utställning

**Moderna ungerska
medaljer**

Utställning av 170 moderna
ungerska medaljer av
35 konstnärer
oktober-november

Museet:
Måndag - fredag 11-16
Lördag och söndag 12-17

UPPVAKTNING PÅ KUNGL MYNTKABINETTET

Personerna är från vänster: Tamás Sárkány, Vera Hatz, Gert Hatz, Nils Uno Fornander och Göran Bergensträhle. Foto: Jüri Tamsalu KMK.

Torsdagen den 23 augusti 1979 ägde en märklig uppvaktning rum på Kungl Myntkabinettet. I närvaro av chefen Ulla Westermark, professor Brita Malmer, ett flertal av kabinetts tjänstemän samt representanter för Svenska Numismatiska Föreningen m fl överlämnade föreningens ordförande Göran Bergensträhle Elias Brennermedaljen till Dr phil Vera Hatz och Dr habil Gert Hatz. Samtidigt erhöill i sin frånvaro Professor Dr Walter Hävernicks ett silverexemplar med randskrift av den av Svenska Numismatiska Föreningen utgivna medaljen över Nils Ludvig Rasmusson. Dessutom fick Tamás Sárkány föreningens förtjänstmedalj, som han förädrades på årsmötet den 7 april (MYNTKONTAKT 1979:4-5 s 99).

Makarna Hatz har under 25 år sysslat med utforskning och katalogisering av de tyska mynten i svenska vikingafynd. Det var emellertid på Walter Hävernicks initiativ som denna omfattande inventering sattes igång.

1954 undertecknades mellan å ena sidan ordföranden i den tyska numismatiska kommissionen Walter Hävernicks och å andra sidan riksantikvarien Bengt Thordeman och chefen för Kungl Myntkabinettet Nils Ludvig Rasmusson det av-

tal, som skulle innebära början till den genomgång och bearbetning av de tyska mynten i de svenska vikingatida skattefynden, som det skulle ta ett kvarts sekel att fullfölja.

Detta material var dessförinnan nästan helt obearbetat och mycket litet publicerat. Det var först när Herman Dannenberg – som är upphovsmannen till verket över de medeltida tyska mynten "Die Deutsche Münzen" som utkom 1876 – fick reda på att Hans Hildebrand hade börjat intressera sig för de svenska medeltidsfynden som han tog kontakt för att få ta del av de tyska mynten som ingick i fynden. Ett visst byte av mynt kom till stånd men Dannenberg ville helst köpa mynten och man enades om ett pris av 1.50 mark per styck. Att man på tysk sida även ganska sent hade svårt att göra sig en klar bild av de svenska fyndens omfattning och det tyska inslaget i dessa, framgår av en passus i ett brev från Dannenberg till Hildebrand 1844. Han skriver: "Ich erlaube mich deshalb die Anfrage ob es möglich sein wird, dass ich zu diesem Zwecke zwei oder drei Tage einige Stunden am Ende dieses Monats im Königlichen Münzkabinett arbeiten darf." (Jag tillåter mig därför att

fråga om det finns möjlighet för mig att för detta ändamål få arbeta på Kungl Myntkabinettet några timmar under två eller tre dagar i slutet av denna månad.)

Från svensk sida gjordes försök att bearbeta fyndmaterialet men det var mycket omfattande och tiden räckte inte till. Den som då tryckte på var Walter Hävernicks och det var på hans initiativ som Peter Berghaus 1949 reste till Stockholm för att skaffa sig en uppfattning om fyndens omfattning. Enligt den sammanställning som då gjordes av Berghaus och Rasmusson kom man fram till att enbart Stockholmssamlingarna omfattade ca 35 000 tyska präglingar. Året därpå bildades – ånyo på Hävernicks initiativ – Die Numismatische Kommission der Länder in der Bundesrepublik Deutschland. Härigenom hade en organiserad bearbetning av de tyska mynten kommit igång. Ekonomiskt stöddes forskningen från tysk sida av Die Deutsche Forschungsgemeinschaft och från svensk sida av Statens Humanistiska Forskningsråd.

Forskningsarbetet kring de svenska vikingatidsfynden har sedan utvidgats och engagerat flera kända numismatiker i Tyskland, England, Holland och Sverige. Genomgången av den första bearbetningen av fynden är nu till stor del avslutad och antalet tyska mynt i de svenska fynden beräknas till ca 70 000.

Många års arbete med den fortsatta utvärderingen återstår dock fortfarande.

Förutom makarna Hatz har Elias Brenner-medaljen även tilldelats professor Peter Berghaus (Förbundsrepubliken Tyskland), professor Michael Dolley (Storbritannien) och doktor Gay van der Meer (Nederländerna) alla för deras framstående insatser i projektet svenska vikingatidens myntfynd. Deras medaljer kommer att överlämnas senare vid lämpligt tillfälle.

Svenska Numismatiska Föreningen har genom att förära dessa medaljer velat visa sin uppskattning för detta vetenskapliga arbete som har den allra största betydelse för den numismatiska forskningen. MYNTKONTAKT sällar sig till gratulanterna.

FALSKA ETTÖREN AV ÅR 1649

Våra rundmynt av koppar från 1600-talet är som bekant valsverkspräglade. Ett valsverkspräglat mynt blev vid tillverkningen utsatt för ett lägre tryck än ett hammarpräglat. Därför framträder konturerna på bokstäver och figurer mindre skarpt på ett mynt utfört med den förstnämnda tekniken än på ett utfört med den senare. Vidare har de valsverkspräglade mynten i botten ofta en gropig och ådrad struktur, som har uppkommit genom

ojämnheter på den roterande valsen. Även de bäst utförda och mest välbevarade exemplaren brukar ha svagt utpräglade partier samt därtill mindre ojämnheter och stampklumpar (upphöjningar som ej tillhör gravyren och som beror på bristningar i valsens yta). Ett större valsverkspräglat mynt brukar även vara något skevt. Det ligger då inte helt an mot en plan yta på grund av en svag men oregelbunden böjning, försakad av valsningen. (Dess-

utom är valsverkspräglade mynt ofta något skålförmiga. De har då en konvex och en konkav sida, vilket beror på utstansningen, som skedde efter präglingen. Detta har alltså en annan orsak och får inte förväxlas med den förut nämnda skevheten.)

De falska mynt, som här skall behandlas, visar inga tecken på slitage och har alltså inte cirkulerat. De har en jämn och slät botten av helt annan karaktär än samma par-

ÅTSIDA

A
Kronan över skölden

B
Sveasköldar i riksvapnet

C
Lejon i riksvapnet

Strömmar i lejonsköldar

D
Vase i riksvapnet

FRÅNSIDA

E
Kronan

F
Pilarna

G
Pilsköld

ÄKTA MYNT

På mittspetsen en oval ring samt ett par korta uddar mellan spetsens topp och de två bladen på sidorna.

De yttre kronbågarnas "juveler" (kolor) ligger nära bågarna och skiljs från dem endast genom en linje.

"Juveller" antydda på de inre kronbågarna.

Kronringens bakre underkant syns.

Öppna kronor av lika form i båda fälten.

Dubbla svanser; ben tecknade med något svängda linjer och försedda med "ragg"; bredare överkropp; samma form på båda djuren.

Finns.

"Stam" med svängd kontur och inbuktningar vid de två banden; "armar" s-formade.

Smalare mittspets; mellan mitt- och sidospetsarna finns ett par kortare spetsar.

Vingarna saknar konturlinje, men linjerna som markerar fjädrarna går ibland inte ända ut till kanten.

Pilens bakre del triangelformad. Sköldens sidor begränsas av räta och svagt svängda linjer.

FALSKA MYNT

Ring och uddar saknas.

Mellanrum mellan "juveler" och bågar.

"Juveller" saknas på de inre kronbågarna.

Kronringens bakre underkant saknas.

Slutna kronor i övre vänstra, öppna d:o i nedre högra fältet.

Enkla svanser; raka släta ben;

jämbred kropp; olika form på djuren (jämför frambenen!).

Saknas.

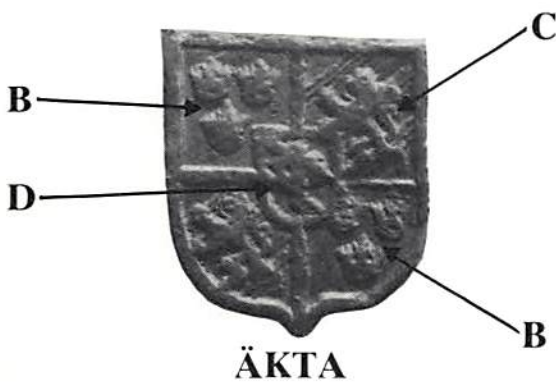
"Stam" rak.

"armar" som cirkelbågar.

Bredare snedtecknad mittspets; "mellanspetsar" saknas och plats finns inte heller för dem.

Vingarna har en tydlig bred konturlinje, avgränsad inåt. De nämnda linjerna tätare än på äkta exemplar.

Pilens bakre del rund. Sköldens sidor begränsas av räta linjer och halvcirkelbågar.

Bestämmelser för KOMMITTÉN MOT MYNTFÖRFALSKNING

- 1 Kom ändamål är att avgöra äktheten hos inskickade numismatiska objekt. Kom uttalar sig ej i värderings- och kvalitetsbedömningsfrågor.
- 2 Kom administreras av Svenska Numismatiska Föreningen (SNF) och Sveriges Mynthandlars Förening (SMF).
- 3 Kom verksamhet leds av en ledningsgrupp bestående av: ordförande (eller vice ordförande) samt sekreterare (eller kassaförvaltare) från vardera SNF och SMF.
- 4 Kom tecknas av ledningsgruppens ledamöter två i förening (varav minst en från vardera SNF och SMF).
- 5 Kom verksamhet förläggs till SNF kansli och till Kungl Myntkabinetet.
- 6 Kom adress är:
Kommittén mot myntförfalskningar
c/o Svenska Numismatiska Föreningen
Östermalmsgatan 81
114 50 Stockholm
- 7 Kom bedömningsarbete utföres av en expertgrupp, som består av 3 ordinarie ledamöter och 2 suppleanter från vardera SNF och SMF.
  - a expertgruppen kan vid behov förstärkas med erforderligt antal specialister.
  - b expertgruppen sammanträder – om erforderligt – i januari, mars, maj, september och november eller eljest då den anser att det är nödvändigt.
- c expertgruppen är beslutsmässig då minst 4 ledamöter (varav minst 2 från vardera SNF och SMF) är närvarande.
- d expertgruppen äger att inom sig utse ett arbetsutskott (AU), bestående av minst 3 ledamöter (varav minst en från vardera SNF och SMF).
- e expertgruppen samlas på kallelse av kommitténs verkställande ledamot.
- 8 Kom sammanträden och beslut skall protokollföras. Kommittéledamot, som har eller kan tänkas ha intresse i objekt, som skall behandlas, får ej deltaga i bedömning och beslut av detta.
- 9 Kom avgifter:
  - A Grundavgift – uttages för varje insänt objekt – Kr 35:–
  - B För utfärdat äkthetsintyg med foto tillkommer fotokostnad, som för närvarande är:
    - a) för objekt max 70x90 mm Kr 15:–
    - b) för objekt större än 70x90 mm Kr 45:–
  - C Analysavgifter och specialistkonsultation: enligt överenskommelse.
  - D Portokostnader.
  - E Eventuella försäkringskostnader vid återsändandet av objekten till uppdragsgivaren.

tier på valsverkspräglingar; de visar stor tydlighet och skärpa i alla detaljer; de saknar stampklumpar; de är fullkomligt plana.

Det är alltså här inte fråga om valsverkspräglade mynt utan om typiska hammarpräglade sådana.

Ett äkta exemplar skall enligt myntordningen ha en vikt på 47,5–48 gram. Dessa mynt väger ca 40 gram.

Ett av mynten har kopparfärg på upphöjda partier och en gråbrun ton i botten. Det blev tydligen patinerat för inte alltför länge sedan. Ett annat har jämn brun ton.

Sedda på avstånd är båda sidorna förvillande lika samma på äkta exemplar. Att teckna av och gravera präglingsverket på ett så troget sätt, skulle innebära ett oerhört

tidskrävande arbete. Troligen har myntbilderna överförts till stamparna genom någon fotografisk procedur, varefter man har graverat för hand. Därvid har man begått åtskilliga detaljfel, som kommer att framgå av det följande. Bokstäverna är något bredare än på äkta exemplar. Det är troligen därför, som en del skiljetecken i omskrifterna är utelämnade.

En jämförelse med Hallborg & Hartmans myntbeskrivning visar, att åtsidans omskrift är lik HH nr 177 och 179, men man har gjort en punkt i stället för ruta vid omskriftens början. Frånsidans omskrift är i huvudsak lik HH 179 men avviker beträffande en del skiljetecken.

Vi skall här lämna en förteckning över fel. Bokstäverna hänvisar

till samma beteckning på bilderna av det äkta respektive falska myntet.

Mynten har troligen blivit tillverkade på senare tid. Man kan befara, att åtskilliga exemplar kan ha tillverkats, vilket skulle behövas för att täcka kostnaderna för det omfattande arbete, som har blivit nedlagt på tillverkningen av redskapen. Ett falsk mynt med samma stil men annat årtal (1639) har observerats. Vi känner f n inte till, om ytterligare årtal eller varianter finns.

Vi uppmanar alla samlare till försiktighet vid inköp av ettören från drottning Kristinas tid.

Yngve Almer
Ingemar Carlsson

FRÅGE-SPALTEN

Om du vill göra en fråga om ett mynt eller något annat föremål i din egen eller någon annans samling eller du vill diskutera någon uppgift i den numismatiska litteraturen, så skriv till MYNTKONTAKTS FRÅGESPALT.

Skicka gärna med ett tydligt foto av föremålet. Avritningar, blyerts-kalkeringar och sådant duger inte.

Men skicka inte in frågor rörande samlarvärdet på dina föremål. Frågor om värdet besvaras inte.

Skriv helst på maskin och bara på en sida av papperet. Underteckna med namn och adress; anonyma brev publiceras inte.

Suomalaiset lukijamme voivat, jos niin haluavat, kirjoittaa kysymyksensä suomeksi.

Me käännämme mielellämme kysymykset suomesta ruotsiksi.

Fråga:

Ovan avbildade zinkpollett härstammar från en gård i Västra Nylands svensktrakter i Finland. Eftersom det i samma samling fanns svenska mynt och polletter är det möjligt, att polletten kommer från Sverige, även om 15M i texten skulle tyda på finländskt ursprung. Kan någon av denna tidskrifts pollettexperter hjälpa till med identifieringen av denna pollett?

Nils J. Lindberg,
ordförande i Numismatiska Föreningen i Finland
Box 124,
SF-00101 HELSINFORS 16

Vi låter frågan gå vidare till läsekretsen och hoppas någon skall känna till polletten.

Fråga:

Emedan jag arbetat med ett gymnasialt specialarbete om ryska sk Medalnyje Monety har jag kommit i kontakt med skapelser av bl a Heinrich Gube, Paul Utkin, Alexander Ljalin och Avenir Griliches. Jag har förgäves sökt efter litteratur över dessa personer. Finns det någon i MYNTKONTAKTS läsekrets, etcetera, som kan tala om för mig hur man kommer över information om dessa personer?

Lars Karlsson
Fredriksberg

Svar:

Samtliga fyra herrar var mynt- och medaljgravörer vid myntverket i St Petersburg (nuv Leningrad) under 1800-talet.

Heinrich Gube, född i Breslau 1805 och död 1848, var anställd vid myntverket 1834-1841. Han har bl a graverat minnesrublarna Alexander I monumentet 1834, och Slaget vid Borodino 1839. Av hans medaljer kan nämnas en av Karl XIV Johan med anledning av Göta kanals öppnande 1822.

Paul Utkin var anställd vid myntverket 1835-1836. Hans mest kända medalj är den sk "familjerubeln" 1836 med Nicholas I på den ena sidan och kejsarinnan Alexandra Federovna med de sju barnen på den andra sidan.

Alexander Ljalin, född 1799 och död 1861, var anställd vid myntverket 1824-1859. Av hans produktion har en porträttmedalj av Peter den Store och kröningsmedaljen av Alexander II 1856 blivit mest kända.

Avenir Griliches var verksam vid myntverket 1889-1898. Han graverade en del av de reguljära mynten under Nicholas II:s tid och bl a minnesrubeln över Alexander II 1898.

Litteratur: Biographical Dictionary of Medallists av L. Forrer, Spink & Son, London 1904.

Russische Numismatik av R. Kaim, Klinkhardt & Biermann, Braunschweig 1968.

Böckerna finns i Kgl Myntkabinetets bibliotek och kan lånas för studier på platsen (ej hemlån).

Madeleine Greijer

TB MYNT HB

U. Thimberg R. Berglund
Prislista nr 8 sändes gratis
på begäran

KÖPER BYTER SÄLJER

MYNT & TILLBEHÖR
LITTERATUR

Erstagatan 14
116 36 Stockholm
Tel. 08-41 01 33

Öppethållande:
Vard. 10-18
Lörd. 10-13

MOSKVA OLYMPIADEN

Nu kommer en ny omgång
Olympiamynt

Beställ prospekt med prisuppgifter. Serie V guld, Serie IV silver, serie IV platina.

CANADA 100 \$

Barnaåret 1979 guld
22 karat, 16,965 gram
proof 1 250:- + porto
finns på lager

PEO

Mynt & Frimärken
Drottningg. 29 08/21 12 10
Box 16 245 103 25 Sthlm

LÖSFYND OCH DEPOSITIONER AV MYNT I VÄSTERÅS DOMKYRKA

Av LARS O LAGERQVIST

Vid undersökningar av våra gamla kyrkor påträffas – om de är noggrant genomförda – alltid ett stort antal mynt, som tappats eller deponerats under århundradenas lopp. Mera sällan förekommer myntskatter eller depositioner av det slag som skildras nedan och som framkom vid restaureringsarbetena i Västerås domkyrka i slutet av 1950-talet.

Vid denna genomgripande restaurering som domkyrkan genomgått har också arkeologiska, byggnadshistoriska m fl undersökningar företagits. Man kan t ex erinra om öppnandet av Erik XIV:s kista och examineringen av hans kvarlevor samt påträffandet av Svante Stures grav med hans svärd och hans sigillstamp i silver. Se härom Carl-Filip Mannerstråle, Sankt Eriks kor och sturegraven i Västerås domkyrka; Heribert Seitz, Ett sengotisk svärd i Västerås domkyrka; och Aron Andersson, Svante Nilsson Stures sigill, alla i Fornvännen 1959:1, s 1 ff. Förf vill i detta sammanhang framföra sitt tack till restaureringsarbetets övervakare, numera länsantikvarien C F Mannerstråle, som lämnat mig värdefulla uppgifter rörande fyndomständigheter m m.

Undersökningarna har också gett resultat av numismatiskt intresse – ej mindre än 855 mynt och myntfragment har framkommit, de flesta som lösfynd under golvet. Det äldsta är en fransk denier tournois, slagen ca 1200 under Filip August (bestämningen utförd av professor Jean Lafaurie, Cabinet des Médailles, Paris); de yngsta härrör från mitten av 1800-talet. Svensk medeltid representeras av grupperna IX, X, XVII, XVIII, XXII, XXIII, XXVI, XXVIII, XXIX, XXX, XXXII och XXXIII (enligt L. O Lagerqvist, Sveriges mynt under vikingatid och medeltid, Sthlm 1970). Dessutom fanns där ett exemplar av den sällsynta myntgrupp från Lödöse (tvåsidig penning med folkungalejon och krönt L), som

Nils Ludvig Rasmusson publicerade 1946 i Fornvännen (Lagerqvist grupp XXIV). Nyare tid är också rikt representerad. Med det nämnda undantaget får mynten betraktas som vanliga. Även efter införandet av högre nominaler än 1 penning, alltså efter 1363, är så gott som alltid endast de lägsta nominalerna företrädda, något som alltid utmärker kyrkofynd. Utan att dra några vittgående slutsatser noterar man, att med undantag av den franska deniern de äldsta mynten är från 1200-talets mitt. Inga tidiga svealandsbrakteater har påträffats. Se också Gunnar Sundberg i MYNTKONTAKT 1977/9, s. 18 ff.

Denna uppsats skall emellertid inte ägnas de många lösfynden, hur intressanta dessa än är. Det är två myntdepositioner från sen tid, som har ett speciellt intresse och kan framläggas oberoende av det övriga materialet.

Den första depositionen är av ett vanligt slag: den består av ett skrin i koppar eller brons med gångbart mynt och ett (tyvärr förmultnat) pergamentsdokument, allt inmurat i högaltaret år 1798 efter en ombyggnad av detta (jfr bilden). Mynten var alla svenska (om ej annat anges, är myntorten Stockholm):

Karl XII

1. Avesta, 1/6 öre s.m. 1718. Koppar.

Fredrik I

2. 10 öre s.m. 1739. Silver. T Lindgren, Sveriges mynt 1719–1776, Sthlm 1953, nr 145.

3. 5 öre s.m. 1744. Silver. Lindgren 173.

4. 1 öre 1732. Silver. Lindgren 199.
5. Avesta 2 öre s.m. 1750. Koppar. Lindgren 359.
6. 1/2 öre s.m. 1721 (ompräglat nödmynt). Koppar. Lindgren 213.

Adolf Fredrik

7. Avesta, 1 öre s.m. 1761. Koppar. (Saknas hos Lindgren; enligt meddelande från förf. har denna vanliga årgång råkat falla bort vid tryckningen).

Gustav III

8. 2/3 riksdaler (2 daler s.m.) 1776. Silver. Lindgren 19.

9. 1/3 riksdaler 1783. Silver.

10. 1/6 riksdaler 1790. Silver.

11. 1/12 riksdaler (8 öre s.m.) 1777. Silver.

12. 1/24 riksdaler 1780. Silver.

13. Avesta, 1 öre k.m. 1772. Koppar. Lindgren 26.

Gustav IV Adolf

14. 1 riksdaler 1797. Silver.

Stora Kopparbergs Bergslags pollett

15. Avesta 1790 (1/2 skilling=6 öre k.m. eller 2 öre s.m.). Koppar. A.W. Stjernstedt, Beskrifning öfver svenska kopparmynt och polletter, II, Sthlm 1872, nr 44.

16. Avesta 1762 (1 öre s.m.) Koppar. Stjernstedt 43.

Det är intressant att notera att så gamla mynt som Karl XII:s 1/6-ören ännu cirkulerade, nu med värdet 1/12 skilling. Vid denna tid hade – sedan 1776 – räkningen 1 riksdaler=48 skilling införts, men som praktiskt taget inga skiljemynt i koppar tillverkats sedan detta år var bristen på dylika präglingar stor. Att Stora Kopparbergs Bergslags polletter gick som mynt är bekant (Stjernstedt, a.a. s. 163 ff.) och får här ytterligare en bekräftelse. Det yngsta myntet är slaget för den vid nedläggandet regerande konungen och har den högsta nominalen bland präglingarna i skrinet, 1 riksdaler (1797).

Ett fall som detta är jämförbart om än inte identiskt med de depositioner av mynt och medaljer i grundstenar, som Torgny Lindgren behandlat i Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad 1953, s. 111, 1954, s. 85 f., och 1957 s. 228 ff och i MYNTKONTAKT 1977/7, s. 4 ff och 1977/10, s. 20 ff. Se också Fritze Lindahl, Om mønter og medail-

ler som byggningsofre, Fra Nationalmuseets Arbejdsmark 1956, s. 93 ff.

Den andra depositionen är mera ovanlig. Den härstammar från 1861, då man restaurerade domkyrkan och bl a lade om taket. Vid detta tillfälle förlades också sakristian till sydvästra hörnet och en där befintlig öppning till en trappa på ca 7 m höjd igenmurades. Hålet upptogs 1960 för undersökning, varvid man upptäckte rester av trappan. Där inne stod en transperang i form av en rektangulär låda på ben; dess väggar består av vaxat papper och på den ena kortsidan finns en liten inskriftstavla, som talar om att man firat taklagsöl:

"Denna transperang upplöstes och begagnades vid taklagsöheten den 5 oktober år 1861./Då sydvästra hörnet av kyrkan nybyggdes/och inredes till sackerstia, Då kyrkan har/stått under reparation i 3 1/2 år, men var vid detta tillfälle så nära färdig att hon skulle/invigas den 10 derpå följande november samma år./Arbetet verkstoddes utaf arkitekten/Ekman som då bodde i Stockholm. Och arbetets ledare/var verk mestaren C.W. Carlsson som oc/och var från Stockholm. Under denna/reparation blev kyrkan till största delen nybyggd/inuti, vid detta tillfälle var i vesterås stad

Silfverstolpe Lanshöfding
Fahlkrans Biskopp
Björbling Domprost Hangman Syslo-man

Denna beskrifning och transperang inmurades den 14 oktober 1861
C.W. Carlsson"

Inuti lådan befann sig nedbrända ljus i stakar samt ett litet papperspaket med kopparmynt. På det inre papperet står följande:

"Vid detta tillfälle/var här 12 mura-re/4 timmermän som jorde/denna insamling för de efter/levande att se hurdant mynt/som då var när som detta arbete/jordes, Vesterås den 14 oktober 1861. C.W. Carlsson
insamlingen utjör 8 1/2 sk.
Målaren var W. Rydström"

Sista raden är med annan stil, tro-ligen Rydströms. Kopparprägling-arna, alla givetvis svenska, är:

- a) Riksgäldskontorets polletter:
1-3. 1/2 skilling 1799. 3 st.
4. Som föregående, men 1800.
5. Som föregående, men 1802.

b) Mynt

- Karl XIV Johan
6. 1/2 skilling 1821.

Kopparskrin, år 1798 inmurat i Västerås domkyrkas högaltare och påträffat 1960. Framför skrinet de ur detta uttagna silver- och kopparmynten, alla svenska. Foto: Nils Lagergren, ATA.

7. Som föregående, men 1825.
9. 1/4 skilling 1819.

Oskar I

10. 2/3 skilling b:co 1844.
11. Som föregående, men 1845.
12. 1/3 skilling b:co 1855.
13. 1/6 skilling b:co 1850.
14. 1 öre 1858.
15. 1/2 öre 1858.

(Nr 1-9 präglade i Avesta, nr 10-15 i Stockholm; nr 1-13 av koppar, nr 14-15 av brons).

En kontroll av summeringen visar oss, att man 6 år efter öresmyntets införande (1 riksdaler riksmünt = 100 öre) fortfarande räknade i skilling riksgälds (för att vara exakt motsvarar beloppet 8 15/24 skilling rgs), ehuru riksgäldskontoret inte utgivit några polletter sedan 1802, sedlar inte sedan 1834. Det envisa fasthållandet vid riksgäldsräkningen lever f ö även kvar bland äldre personer i uttrycket "tolvskilling". Vid myntrealisationen 1834 sattes 1 riksdaler riksgälds = 1/4 riksdaler specie; vid inväxlingen 1873 blev 1 riksdaler specie = 4 kronor, 1 d:o riksgälds alltså = 1 krona, varav följer att 48 skillingar rgs är = 100 öre, 25 öre = "en tolvskilling" (jämför också N.L. Rasmusson,

"Inte en vittne", Fornvännen 1947, s. 63 ff). 1 riksdaler banko motsvarar 1:50 i nutida mynt - penningvärdets försämring givetvis inte inräknad, utan även här enligt inväxlingskursen 1873. Redan i K. Brev den 23 februari 1842 (Stiernstedt s. 112) hade inlösen av "gammalt kopparskiljemynt samt Riksgäldspolletter" anbefallts; detta fick emellertid förnyas den 22 september 1866 - alltså efter ovan beskrivna deposition. 5 november 1875 (två år efter vårt nuvarande myntsystems införande) kom kungörelsen om indragning av allt det äldre kopparskiljemyntet. Den intresserade kan läsa Svensk Författningssamling 1875 nr 87. Enligt Stiernstedt, s. 112 inlöstes ännu 1869 riksgäldspolletter för så mycket som 895 riksdaler rmt, 1879 för 1 286 rdr rmt; man erhöll för 96 halvskillingar eller 192 fjärdedels-skillingar 1 rdr rmt. Polletterna gick till Kungl Myntet för att nedsmältas och omprägla till nytt kopparmynt.

Till sist kan påpekas att ett fall av nedläggande av mynt m m i ett kopparskrin i samband med taklagsöl relateras av Torgny Lindgren i NNUM 1957, s. 230.

FÖRENINGAR

FAGERSTABYGDENS MYNTKLUBB sammanträder första helgfria måndagen i varje månad på AB Västanfors Industrierts matsal, S Linjan, Fagersta. Upplýsningar tel 0223/116 71 e kl 17.00 och 0223/172 18 kl 8.30–16.00.

FALU-BORLÄNGE MYNTKLUBB har möten på Kristinegården, Kristinegatan 9–11, Falun 14/11 på Östers Bageri, Gjutgatan 5, N Industriområdet, Borlänge 9/10 och 11/12. Nya och gamla medlemmar hälsas välkomna. Upplýsningar tel 023/330 30 kl 07.00–16.00

FINSÅNGS MYNTKLUBB sammanträder sista torsdagen i varje månad på Sparbanken Östergötland, Bergslagsvägen 4 Finspång. Upplýsningar tel 0122/103 89 el 161 20.

FROSTA NUMISMATISKA FÖRENING har möte med auktion på Fritidsgården, Hörby den 25/10, 22/11, 20/12 samt 1980 24/1, 28/2, 27/3, 24/4 och 29/5 kl 19.30. Visning från kl 18.30.

KATRINEHOLMS MYNTKLUBB har möten första helgfria onsdagen i varje månad på Restaurang Storstugan, Stortorget 1, Katrineholm. Upplýsningar tel 0150/210 45 el 151 00.

KRISTIANSTADSORTENS NUMISMATISKA FÖRENING har möten med auktion 19/10, 16/11 och 14/12 på Hemgården, Norretullsvägen 9, Kristianstad.

MYNTKLUBBEN NICOPIA har möten andra onsdagen i varje månad på Pensionärsgården, V Trädgårdsgatan 57, Nyköping. Upplýsningar tel 0155/131 31, 133 09, 134 29.

NORRKÖPINGS MYNTKLUBB har möten 16/10, 20/11 och 18/12 i Fritidsgården, Ektorps.

SAMLARKLUBBEN NUMIS, Skellefteå har möten första torsdagen i varje månad i NV-huset, konferensrummet. Upplýsningar 0910/186 80.

NUMISMATISKA FÖRENINGEN ÖRESUND, Helsingborg har möten första helgfria onsdagen i varje månad på Handelsklubben, Sundstorget 3, Helsingborg. Upplýsningar tel 042/26 21 14.

PITEÅ SAMLARFÖRENING har möten tredje fredagen i varje månad. Upplýsningar 0911/710 76, 500 17.

SANDVIKEN-GÄVLE MYNTKLUBB har möte den 6/10 kl 19.00 på Folkets Hus i Sandviken, 6/11 kl 19.00 på Folkets Hus i Gävle, och den 6/12 kl 19.00 på Folkets Hus i Sandviken. Upplýsningar tel 026/13 11 77, 026/25 26 17 och 026/27 00 19.

SAMLARFÖRENINGEN S:T ERIK, myntsektionen har möten 4/10, 1/11 och 29/11 kl 19.30 på Karlbergsvägen 32 A, Stockholm.

TÄLJE MYNTKLUBB, Södertälje har möten 18/10, 15/11 och 6/12 på Föreningsgården, Torekällberget, Södertälje. Upplýsningar tel 0755/185 68.

VILLSTADSORTENS MYNTKLUBB, Smålandsstenar, har möten med auktion andra måndagen i varje månad kl 19.00 på Finnvedens Sparbank. Upplýsningar tel 0371/322 02.

VÄRENDENS NUMISMATISKA FÖRENING, VÄXJÖ håller sammanträden med myntauktion 4/10, 31/10, 11/11, myntmässa, 26/11, 12/12 på Restaurang Munken, Norrgatan 24, Växjö kl 19.20. Visning 18.20–19.20.

Birgit Nilsson tillägnad årets Tivolimedalj

Tivoli och traditioner hör samman och Birgit Nilsson har en given plats i Tivolis kulturprogram. Hennes konserter i Köpenhamn har varit enormt uppskattade höjdpunkter under säsongerna. I år tillägnas därför Tivolimedaljen vår berömda världssopran och det är den kände svenske bildhuggaren Rune Karlzon som har formgivit den.

Årets Tivolimedalj är den 4:e i ordningen. Serien påbörjades 1976 och på Tivolis öppningdag utkommer varje år en ny medalj tillägnad en internationellt känd konstnär som stått Tivoli nära. Medaljerna utgives av Anders Nyborgs Internationella Konstförlag i Danmark – Nordens största utgivare av konstmedaljer och representerat på de flesta kända museer i Europa.

AUKTIONER

- Oktober 13-14 B. Ahlström Mynthandel AB, Stockholm på Hotell Sheraton, Stockholm.
- Oktober 26-27 Svenska Numismatiska Föreningens höstauktion på Statens Historiska Museer, Storgatan 41, Stockholm kl 17.30 båda dagarna. Visning från kl 16.00. Endast för medlemmar i Svenska Numismatiska Föreningen och övriga föreningar anslutna till Nordisk Numismatisk Union samt för representanter för föreningar anslutna till Svenska Numismatiska Föreningen.
- November 10 SVEA Mynt & Frimärkshandel AB, Stockholm på Hotell Anglais, Stockholm.
- November 24 Hirsch Mynthandel AB, Stockholm på Restaurang Oxen, 1 tr, Stockholm.
- November 23-24 Münzhandlung Lanz, Graz, Österrike.

MÄSSOR

- Oktober 25-28 Antik-Konst- och Samlarmässa Borås -79.
- November 17-18 Xenia Myntmässa, Skövde. Arrangör: Samlarföreningen Skaraborgarens Myntsektion, lokal restaurang Xenia.

RECENSIONER

Lokalmynt

När MYNTKONTAKT förra gången skrev om lokalmynt, november 1977, vände vi oss främst mot att ordet mynt användes istället för det vedertagna ordet pollett. "Lokalmynt" ger lätt en officiell prägel på ett föremål som inte är lagligt betalningsmedel och som ingen har skyldighet att ta emot som likvid. Men samlarobjekt vid sidan av allt annat underligt som folk samlar har onekligen lokalmynt blivit. Sven Jardestål, SNR, har utgivit en sammanställning över de hittills utkomna, 28 st. Det är alltså 28 orter som förekommer, varav en del med utgåvor både 1977 och 1978 eller 1978 och 1979. Av de 28 har 10 tillkommit under 1979.

Man blandar lätt samman gamla tiders brukspolletter med dagens lokalmynt. Principerna för användningen är emellertid ingalunda desamma. Brukspolletterna utgjorde betalning för exempelvis sandkörning, gjorda leveranser och dyl där polletterna gavs till den som gjort prestationen och lika mycket var

ett kvitto för att undvika bokföring. Alla var i äldre tider inte skrivkunniga. Polletten ingick alltså i avtalet mellan arbetsgivare och arbetstagarare. Arbetsgivaren - Bruket - svarade för inlösen.

En något annan karaktär fick Bergslagens polletter, utgivna under 1700-talet. De åsattes ingen valör men gällde för 6 resp 3 öre kopparmynt. De kom att accepteras även utanför Bergslagens krets. Anledningen var helt enkelt att ingen tvivlade på Bergslagens kreditvärdighet.

Riksgäldskontoret gav ut polletter i valören 1/2 och 1/4 skilling omkring sekelskiftet 1700-1800. Anledningen var stor brist på kopparmynt. De gjordes enligt förordningen till lagligt betalningsmedel trots att metallinnehållet i mynten var avsevärt lägre än vad som var stadgat. Därför kallades de polletter, vilket framgår i inskriften. Benämningen mynt varken fick eller vågade Riksgäldskontoret använda. Skyldigheten att ta emot dessa polletter i likvid begränsades till en summa av 11 skilling och 9 rund-

stycken = något mindre än 1/4 riksdaler.

Jardeståls beskrivning av äldre tiders polletter är inte helt korrekt. Det principiella sambandet mellan dessa och dagens lokalmynt finns helt enkelt inte. Då lokalmynten icke kan räknas till mynt hör de icke till en samling som innehåller lagliga betalningsmedel. I det 32-sidiga häftet har det hittills utgivna lokalmynten avbildats med uppgift om diameter, vikt, metall och valör. Vad recensenten skulle önskat är att något sagts om de olika föremålens ändamål. Det växlar från ort till ort. I många fall är det väl kännedomen om detta ändamål mer än objektet som kan leda till köp. Ändamålet kan ju vara verkligt behjärtansvärt, varvid köparen samtidigt får kvitto på sitt bidrag.

Konsumentverket observerade tidigt utgivningen och har undersökt två testfall, Trelleborg och Öland. Verket räknar med att övriga utgåvor skall följa de regler och krav som Verket uppställt. De är följande:

- Marknadsföring av lokalmynt får inte ge konsumenten det felaktiga intrycket att lokalmyntet är lagligt betalningsmedel.
- Lokalmyntet ska ha en vid utgivningstillfället bestämd giltighetstid.
- Information om lokalmyntets giltighetstid, inlösningsställe och utgivare ska tydligt och läsbart präglas på själva lokalmyntet.
- Annonser broschyrer m m ska upplysa om lokalmyntets giltighetstid, senaste dag för inlösen, utgivarens namn och adress och uppgift om var lokalmyntet kan inlösas.
- Utgivaren ska se till att näringsidkare som mottar lokalmynt som betalningsmedel visar detta genom anslag i skyltfönster e d.
- I marknadsföringen får inte formuleringar användas som oriktigt ger intryck av att lokalmyntet har högt framtida samlarvärde.

Bertel Tingström

Svensk Myntsamling inklusive rariteter säljes. 2 och 1 kr samt 5 öre 1880. Hög kvalitet ca 10 000 mynt

Jürgen Biewer
Berghällav 11
616 00 Åby
tel 011/633 04

ANGÅENDE PLÅTMYNTEN

Vi kan nu lämna en preliminär rapport om vad efterforskningen av plåtmynt hittills har givit för resultat. Bertel Tingström, Uppsala, som genomför undersökningen meddelar att han fått kännedom om mer än 7 000 plåtar varav inemot 3 000 är i privat ägo. Det är glädjande att så många har velat ge sitt innehav tillkänna. Desto säkrare kan så småningom slutsatser dragas av materialet.

Om du som läser detta skulle vara ägare av en plåt eller du känner någon som är det, så är det ännu inte för sent att meddela detta under adress Bertel Tingström, Box 8032, 750 08 Uppsala. Det är bara ett villkor: det du meddelar skall ha varit aktuellt den 25 februari 1979, detta för att undvika dubbelregistrering. Har du fått din plåt senare eller avyttrat den före nämnda dag skall du inte meddela om detta nu.

Önskvärda uppgifter om plåtar är

regent, valör, årtal, mittstämpels form samt märke under valören, samt också om du har anledning antaga att plåten är äkta.

Var och en som svarar får del av undersökningsresultatet. Se också annons i denna tidning i februari i år.

ULF NORDLINDS MYNTHANDEL AB

Nybrogatan 36 • Box 5132, 102 43 Stockholm

Telefon 08-62 62 61

KÖPER • SÄLJER • VÄRDERAR
MYNT • SEDLAR • MEDALJER
ORDNAR

Numismatisk litteratur

Lagerkatalog utkommer två gånger årligen

Medlem av Sveriges Mynthandlares Förening

MYNT & MEDALJER

Sveavägen 96
Fack, S-104 32 Stockholm 19
T-Rådmansgatan
(uppgång Handelshögskolan)
Telefon 08-34 34 23

Köper • Byter
Säljer • Värderar
Kommissionsuppdrag

Mynt • Sedlar
Medaljer • Tillbehör
Numismatisk litteratur

Öppet: vard. 11-18, lörd. 9-14

OBSERVANDA

TILL
VITTERHETSAKADEMIENS
BIBLIOTEK INKOMMEN
NUMISMATISK LITTERATUR

Adress: Storgatan 41
Box 5405, 114 84 Stockholm
Öppet: månd-fred 9-16

MARS-APRIL 1979

Börner, Lore
Renesanční portrétní medaile : ze Sbírky Mincovního Kabinetu Státních muzeí v Berlíně / NDR = [Deutsche Bildnngsmedaillen des 16. Jahrhunderts. Aus Münzkabinett Staatliche Museen zu Berlin] / [Lore Börner]. - Brno, 1978. - 36 s : ill.

Mit deutscher Zusammenfassung

Committee on banking, finance and urban affairs. House of representatives Proposed smaller one-dollar coin : hearings before the subcommittee on historic preservation and coinage of the committee on banking, finance and urban affairs, House of representatives. 95. congress. 2. session on H.R. 12444 : a bill to change the size, weight, and design of the one-dollar coin, and for other purposes. - Washington, 1978. - 248 s.

Fisker, Robert
Penge har været her længe : pengenes historie / Robert Fisker. - København, 1978. - 80 s.

Greek numismatics and archaeology : essays in honour of Margaret Thompson / ed. by Otto Mørkholm and Nancy M. Waggoner. - Wetteren, 1979. - xix, 326 s, 21 pl.-bl.

Livijn, Claes-Olof
Finanshistoriska studier / Claes-Olof Livijn. - Stockholm, u.å. [1979].
Samlingsvolym för sju särtryck med gemensamt register.
Sid 1-7 saknas i sista särtrycket

Mao, King-On
History of Chinese paper currency / comp. by King-On, Mao. - Hong-Kong, 1968(1)-.

1. - Jmf kat - 1974.
2 : Illustrated catalogue of bank notes issued by occidental banks in China from 1845-1973 A.D. - 1977. - 550 s : ill.

Mitchiner, Michael
Oriental coins and their values : the ancient & classical world 600 B.C. - A.D. 650 / by Michael Mitchiner. - London, 1978. - 760 s : ill.

Mortensen, Morten Eske
Køberne på auktionen over Ole Devegge's Mønt- og medaille-samling 2. 2den april 1867 / meddelte ved Morten Eske Mortensen. - Lyngby, 1979. - (24) s.

Old securities / ed. by Ulrich Drumm, Alfons W. Henseler and Erich J. May. - Dortmund, 1978. - 196 s : ill.

Die bibliophilen Taschenbücher

Plaček, Alois
Přehled ruských a sovětských mincí = [Översikt över ryska och sovjetiska mynt] / Alois Plaček. - Brno, 1978. - 195 s, 8 pl.-bl.
(Rada sběratelských příruček ; 1)

Söderlund, Ernst
Skandinaviska banken i det svenska bankväsendets historia 1914-1939 / av Ernst Söderlund. - Stockholm, 1978. - xii, 592 s.

Walker, A.
Credit bank numismatic collection / A. Walker. - Athens, 1978. - 86 s.
Ancient Greek coins ; The Credit bank collection

**GYNNA
MYNTKONTAKTS
ANNONSÖRER**

**ANTIK-
KONST- OCH SAMLARMÄSSAN
BORÅS-79**

TORSDAG-FREDAG-LÖRDAG-SÖNDAG 25-28 OKT. 1979

BORÅSMÄSSAN, Box 472, 501 07 Borås Tel. 033/10 11 41

ÖRTENDAHL'S MYNTMÄSSOR AB

Sveriges största arrangör av myntmässor och ett av Sveriges största lager av mynt med över 100 000 objekt i alla prisklasser och kvaliteér. Rekvirera också gärna våra kostnadsfria kvartalskataloger.

Örtendals Myntmässor arrangerar mässor över hela landet och hade under 1978 över 13 000 besökare. Tag kontakt med oss om platser och datum.

Örtendahl's
MYNT AB
BOX 1 S-199 01 ENKÖPING SWEDEN TEL 071-379 50
TRÄFFPUNKTEN FÖR SAMLARE

Varianterna av 1876 års tvåkronor

– en slutreplik

Mitt inlägg i förra numret av MYNTKONTAKT med anledning av Gunnar Sundbergs artikel i nummer 2 i år åtföljdes av ett svar från författaren, som jag i min tur ej kan underlåta att ge ett genmäle till.

Att Sundberg ej vill erkänna den i stora delar ändrade kungabilden som en särskild variant är för mig helt obegripligt, särskilt som han utan vidare godtar som variantskiljande en jämförelsevis oväsentlig sak som skillnaden i myntmästar-märkets storlek på varianterna I och II. Den borde han väl långt hellre räkna till den "knappologi" som han vill undvika. Och att ändringen av kungabilden är avsiktlig är ju fullkomligt självklart.

Sundbergs åsikt att "variant av variant" skulle vara något minder-värdigt, kan jag inte dela. Om exempelvis två olika detaljer båda förekommer i två utföranden, som

kan godtas som variantskiljande, så kan jag inte finna annat än att de fyra kombinationer, som därigenom kan uppkomma, alla måste betraktas som fullvärdiga varianter.

Det förvånar mig mycket, att Sundberg som rättesnöre för godkännande av varianter åberopar urvalet därav i två av våra i detta avseende mycket godtyckliga och sinsemellan på flera punkter olika värderingslistor. Hur ställer han sig då när dessa ibland upptar varianter, som inte existerar, vilket förekom senast för ett par år sedan (2 öre 1898) i en värderingslista med flera av de av Sundberg åberopade namnen som medförfattare.

Min "gissning" att det präglats långt mer än några hundra mynt sammanlagt av var. I och II grundar sig på det faktum, att jag sett exemplar av var. II som slagits med tre olika fransidesstamper (två egna

ex. och ett på Sundbergs bild). Och hade de präglats i blott några hundra exemplar, skulle de i dag vara långt sällsyntare än de är. De förekommer ju ofta i handeln.

När Sundberg skriver att valspråket på ettörena förlängdes i två etapper 1877–1880, så kan jag inte därur utläsa någon annan rimlig mening, än att den första förlängningen gjordes 1877 och den andra 1880. Att detta inte motsäger det faktum, att den senare ändringen gjordes 1879, är något som jag absolut inte kan förstå. Däremot håller jag helt med honom om, att allt om 1870-talets ettörena ej kan sägas i en artikel om 1876 års tvåkronor. Men det som sägs bör väl vara rätt, även om det är aldrig så lite.

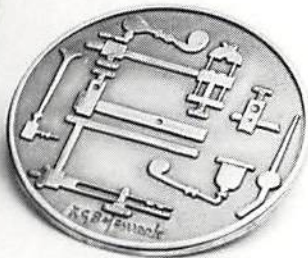
Med återgåldad vänlig hälsning
Harry Eriksson

ÅRETS MEDALJ 1979 – J J BERZELIUS 1779–1979

Den 4:e årgången av Årets Medalj utges i dagarna av Samfundet Kungl Myntkabinetets Vänner i samarbete med Svenska Medaljgillet och Kungl Vetenskapsakademien. Till årets tävling var i vanlig ordning tre skulptörer inbjudna: K G Bejemark, Ulf Lorensen och Allan Runefelt. Juryn, som bl a bestod av Vetenskapsakademiens ständige sekreterare professor C G Bernhard och skulptör Edvin Öhrström, utsåg K G Bejemark till vinnare i tävlingen, vars tema var 200-årsminnet av Jöns Jacob Berzelius.

Berzelius är otvivelaktigt en av de största kemisterna genom tiderna. Hans främsta bidrag till kemien var upptäckten av flera grundämnen, såsom selen och thorium, beräkningen av atomvikterna samt införandet av ett nytt teckenspråk för kemien.

Jöns Jacob Berzelius föddes 1779 i Väversunda i Östergötland. Han grundade Svenska Läkarsällskapet och arbetade aktivt för Karolinska Institutets utveckling. Berzelius adlades 1818. Tio år efter hans död avtäcktes hans staty, utförd av C G Qvarnström, i Berzelii park i Stockholm.

K G Bejemarks medalj och originalmodeller ställs f n ut i stora bankhallen i Stockholms Sparbanks huvudkontor tillsammans med de andra tävlingsförslagen.

Medaljens åtsida visar ett kraftfullt porträtt av Berzelius med sitt yviga hår och omskriften: JÖNS JACOB BERZELIUS 1779–1979. På fransidan finns ett elegant arrangemang av de vertyg som Berzelius använde sig av bl a för att förfärdiga den utrustning han behövde i sitt laboratorium. Bejemark har använt sig av ett formspråk som påminner om det han visade i sitt förslag till den nya svenska fem-

kronan. Tack vare den djupare reliefen och medaljens storlek har han här nått en spännande effekt, som gör att medaljen får ett extra "nyhetsvärde" och väl passar in i raden av utgåvor av Årets Medalj. Professor K G Bejemark vid Konsthögskolan har utfört en mängd offentliga verk bland vilka Nils Ferlin statyn i Filipstad är en. Årets Medalj 1979 är hans första medaljskulptur.

Medaljens diameter är 70 mm. Den präglas av Svenska Medaljgillet i brons och kontr silver.

Göran Andersson

värdefullt minne för livet - ny i TIVOLI-serien

Birgit Nilsson medaljen

En hyllning åt vår världssopran, vars porträtt återfinnes på medaljens åtsida. Medaljen är skulpterad av den kände svenske bildhuggaren Rune Karlsson. Till vänster visar Birgit Nilsson själv upp originalarbetet.

Den unika skapelsen ingår i den kända TIVOLI-serien och görs med endast 5000 medaljer i brons $\varnothing$ 70 mm (vikt 300 g) och 1500 medaljer i silver $\varnothing$ 50 mm (vikt 90 g).

Totalupplagan och medaljens individuella nummer är präglade på varje medaljs kant. Ett sidenfodrat etui skyddar varje enskild medalj.

Metallstativ för vägg eller hylla medföljer.

Stjärnbildserien - 12 unika medaljer med ädla stenar

En av Nordens störste medaljskulptörer, bildhuggaren Harald Salomon, har skapat Stjärnbildserien - en enastående medaljsamling. Varje medalj är ett utsökt konstverk. Harald Salomons konstnärliga uppfattning av stjärnbilden präglar medaljens ena sida. Bildens namn och symbol pryder den andra, där även den lyckobringande stenen är infattad.

Upplagan är mycket begränsad: 3500 set i brons, 1500 set i silver. Varje medalj har en diameter av 50 mm och väger 70 g i brons och 90 g i silver.

Vid köp av hela serien ingår det eleganta samlaretuet i teak (diam. 31 cm) med zodiak i centrum.

Några få hundra av Stjärnbildseriens numrerade exemplar i brons eller silver kan även fås som halsmycke. Samma utformning som medaljerna, men ca hälften så tjocka.

Stjärnbild som halsmycke

BESTÄLLNINGSEDEL

Skickas till Nordisk Konst och Design
Prodev AB
Box 4518
203 20 Malmö

Härmed beställs för leverans snarast och med full returrätt inom 10 dagar. Postförskottsavgift tillkommer.

Tivolimedaljen
(med Birgit Nilsson) 1979 ..... st à 185:- brons
(med Birgit Nilsson) 1979 ..... st à 420:- sterling silver.

Stjärnbildserien
(sätt kryss i önskad ruta)

- Katalog (Gratis)
- Komplet serie à 2.220:- brons
- 1 st/mån. i 1 år à 185:- brons. $\varnothing$ 50 mm.
- Komplet serie à 4.980:- sterling silver.
- 1 st/mån. i 1 år à 415:- sterling silver. $\varnothing$ 50 mm.
- Katalog (Gratis)
- ..... st à 265:- brons
- ..... st à 435:- sterling silver

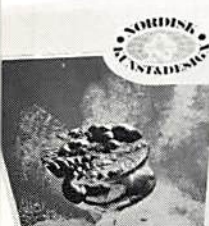
Stjärnbildsmycke med kedja
(önskad stjärnbild .....

- Katalog (Gratis)
- (Gratis)

Nordisk Konst o Design

V.g. texta.	Namn		
	Adress		
	Postnr	Postadress	Tel.

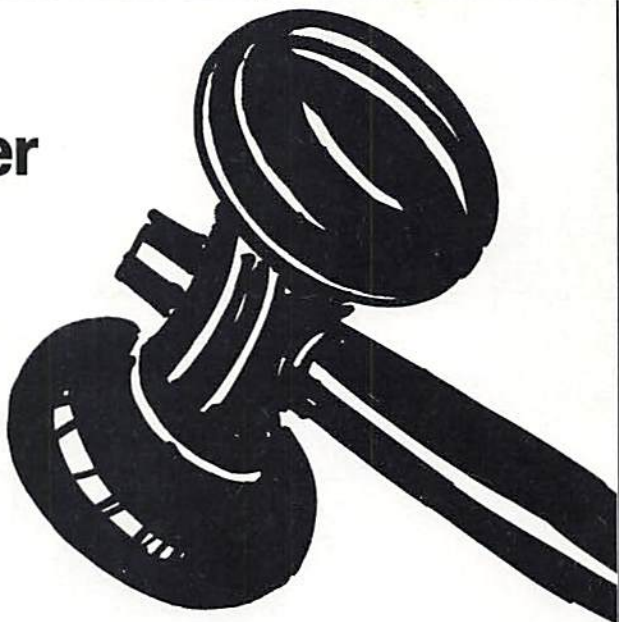
Beställningarna effektivtueras i den ordning de inkommer så länge upplagorna räcker. Reservation för framtida prishöjningar.

**EXTRA!
Utan kostnad!**

Provexemplar av Nordisk Konst och Design. Den 50-sidiga publikationen ges ut av Anders Nyborgs Konstförlag i Danmark två gånger om året. I vackra färgbilder presenteras de kända konstnärerna, som skapat Nordens förnämsta arbeten. Den värdefulla publikationen kan inte köpas utan sändes kostnadsfritt till alla samlare av Anders Nyborgs konstmedaljer. Skicka in kupongen och vi sänder över ett GRATIS-exemplar som prov.

Lördagen
den 10 november
kl. 10.00
höjer vi klubban
för

AUKTION NR 6

på Hotell Anglais i Stockholm

AUKTIONEN OMFATTAR
SVENSKA MYNT OCH SEDLAR
SAMT
UTLÄNDSKA SILVER OCH GULD-
MYNT

Vi skickar gärna vår katalog mot
20:- insatt på vårt postgiro
85 96 65-2

Obs! Uppge tydlig avsändare.

Årsabonnemang på våra pris-
listor och auktionskataloger
inkl. uppnådda priser 40:-

SVEA

MYNT & FRIMÄRKSHANDEL AB

STUREPLAN 4 · BOX 5358, S-102 46 STOCKHOLM

TELEFON 08-10 03 85, 10 03 95

BANK: SVENSKA HANDELSBANKEN

